

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δρ. Παιδαγωγικού τομέα ΦΠΨ

«Η οργάνωση και η λειτουργία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αντιφάσεις και αδιέξοδα».

Βασικό στοιχείο στην ενασχόληση με τη δομή ενός εκπαιδευτικού συστήματος αποτελεί η χρήση του όρου οργάνωση (ετυμολογικά: η τακτοποίηση και διάταξη των μερών ενός συνόλου).

Αν όμως θέλει να αποφύγει κανείς τις παγίδες μιας συστημικής προσέγγισης θα πρέπει να δει πως η δομή και η οργάνωση της εκπαίδευσης αποτελεί αποτύπωση σε θεσμικό επίπεδο ρυθμίσεων οι οποίες προσδιορίζουν τον χώρο, το χρόνο, την ιεράρχηση και την κατανομή περιεχομένων, εργαζόμενων, δηλ. εκπαιδευτικών και μαθητών με τρόπο που απ' τη μια αποτυπώνονται και νομιμοποιούνται οι συσχετισμοί των κοινωνικών δυνάμεων και ταυτόχρονα εξυπηρετείται η συμβολή του σχολείου στην αναπαραγωγή των υφιστάμενων κοινωνικών σχέσεων

Η οργάνωση και η λειτουργία της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης προσδιορίζεται καταρχήν από το θεσμικό πλαίσιο, ως νομικό πλαίσιο και ως κρατική ρύθμιση. Το θεσμικό πλαίσιο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, το οποίο ισχύει σήμερα, έχει οριοθετηθεί από το Ν. Πλαίσιο 1566/85 και έχει διευκρινιστεί, ημιτελώς ως τώρα, με τα Π. Δ. 200/98 για το Νηπιαγωγείο και 201/98 για το Δημοτικό. Στο διάστημα της 25χρονης αυτής εφαρμογής του Ν. Πλαισίου, πέραν των προαναφερόμενων Π.Δ. αξίζει να προσθέσουμε τους Νόμους που αφορούν την σύσταση και λειτουργία των Ολοήμερων σχολείων (Ν.2525/97), την αξιολόγηση των μαθητών κ.α.

Η οργάνωση όμως και η λειτουργία, όπως αυτή υπάρχει ως πραγματικότητα, δεν είναι το θεσμικό πλαίσιο αλλά η συνάντηση – τομή των θεσμικών ρυθμίσεων με την εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα. Άρα μιλώντας κανείς για την οργάνωση και τη λειτουργία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης οφείλει να εξετάσει:

A) Αν σε θεσμικό επίπεδο προβλέπονται ή όχι όλα όσα απαιτούνται για την υλοποίησή του, δηλ. αν στο ίδιο το θεσμικό πλαίσιο υπάρχουν αντιφάσεις, ανεπάρκειες και αδιέξοδα.

B) Αν η εκπαιδευτική πολιτική αναλαμβάνει και σε ποιο βαθμό να εξασφαλίσει τους όρους υλοποίησης του θεσμικού πλαισίου, και

Γ) Τις συνέπειες που έχει η οργάνωση και λειτουργία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως αποτυπώνεται τελικά ως πραγματικότητα, για τους μαθητές και την εκπαιδευτική κοινότητα γενικότερα.

Σε ότι αφορά το θεσμικό πλαίσιο, μπορούμε να επισημάνουμε:

α) Το θεσμικό πλαίσιο ορίζει πως το σχολείο οφείλει να παρέχει σε όλους τους μαθητές ισότητα, τα ίδια εκπαιδευτικά αγαθά και μέσα για την μόρφωσή τους. Η πραγματικότητα όμως μας δείχνει πως όλα τα δημοτικά σχολεία δεν έχουν το ίδιο επίπεδο υλικοτεχνικής υποδομής, ενώ η διαφορά είναι πιο έντονη μεταξύ κέντρου και περιφέρειας.

β) Η λειτουργία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στηρίζεται εν πολλοίς στην κατάλληλη λειτουργία και εξοπλισμό υποστηρικτικών θεσμών όπως του ΚΕΔΔΥ, της ενισχυτικής διδασκαλίας, των κεντρικών και περιφερειακών οργάνων κ.α., οι οποίοι με τη σειρά τους χρειάζεται να είναι κατάλληλα

προετοιμασμένοι για να μπορούν να παρεμβαίνουν αποτελεσματικά. Ιδιαίτερη αναφορά, στο σημείο αυτό, θα μπορούσε να γίνει στην ομαλή μετάβαση, όπως ονομάζεται, από τη μία βαθμίδα στην άλλη, όπως από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό και από εκεί στο Γυμνάσιο, η οποία αποτελεί και κατά δήλωση της πολιτικής ηγεσίας ζήτημα το οποίο την απασχολεί ιδιαίτερα. Από το θεσμικό πλαίσιο όμως δεν προβλέπεται κανένας μηχανισμός ο οποίος να επιφορτίζεται με την παροχή στήριξης στο ζήτημα της μετάβασης των μαθητών από τη μια βαθμίδα στην άλλη.

Η συνάντηση, στη συνέχεια, του θεσμικού πλαισίου με την εκπαιδευτική πολιτική αντί, όπως οφείλει, να λύνει αντιφάσεις, τις εντείνει περισσότερο. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε:

Οι κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες οφείλουν να καλύπτουν έγκαιρα χρονικά τα σχολεία με το απαιτούμενο κάθε φορά εκπαιδευτικό και βοηθητικό προσωπικό, ώστε να αποβεί αποτελεσματική, από την άποψη της οργάνωσης, η λειτουργία τους. Αντ' αυτού παρατηρούμε από τη μία μείωση διορισμών, πιο συχνά καθυστέρηση αυτών, επιλεκτική αντιμετώπιση, και από την άλλη υποχρεωτική ανάθεση υπερωριών σε εκπαιδευτικούς.

Το παραπάνω παράδειγμα και πολλά άλλα που μπορούν εύκολα να αναδυθούν από τη μνήμη του καθενός, μας επιτρέπουν να διαπιστώσουμε πως αυτή η οργάνωση και ο τρόπος λειτουργίας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως ισχύει ως σήμερα, έχει άμεσες συνέπειες για τους μαθητές. Όλοι όμως οι μαθητές δεν εκκινούν από τις ίδιες αφετηρίες και, όπως συνήθως συμβαίνει, τη «νύφη» την πληρώνουν οι αδύναμοι κοινωνικά και οικονομικά μαθητές. Αν και οι ρυθμίσεις ισχύουν το ίδιο για όλους, οι αδύναμοι μαθητές έχουν την μεγαλύτερη ανάγκη στήριξης κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Τη γενική όσο και σχηματική παρουσίαση των παραπάνω, τα οποία αφορούν την οργάνωση και λειτουργία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, θα επιδιώξουμε στη συνέχεια να την τεκμηριώσουμε με ένα παράδειγμα, το οποίο όμως να συμπυκνώνει, κατά κάποιο τρόπο, το σύνολο των αντιφάσεων, των αδιεξόδων αλλά και των κοινωνικά διαφοροποιημένων επιπτώσεων.

Ως αφορμή πήραμε τις πρόσφατες εξαγγελίες της υπουργού Παιδείας, περί του «νέου σχολείου», που πρόκειται να εφαρμοστεί άμεσα. Επί της ουσίας, στις διακηρύξεις για το νέο σχολείο φαίνεται να προκρίνονται δύο άξονες. Ο πρώτος αφορά την εισαγωγή της λεγόμενης ψηφιακής μάθησης και ο δεύτερος αφορά το Ολοήμερο σχολείο. Πρόκειται για δύο κεντρικούς πυλώνες, όπου μαζί με άλλες παρεμβάσεις όπως στην ύλη των μαθημάτων, τα αναλυτικά προγράμματα, τις μεθόδους διδασκαλίας μια ορισμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και κυρίως ένα ορισμένο προφίλ τους, θα επιδιωχθεί να επιτευχθεί ο στόχος του «νέου σχολείου».

Το βασικό ερώτημα που θέτουμε είναι: γιατί επιλέγεται ένας θεσμός απαξιωμένος, υποβαθμισμένος και με τεράστια φαινόμενα δυσλειτουργίας, όπως είναι το Ολοήμερο, ως όχημα για το νέο σχολείο;

Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα θα δούμε:

1. Ποιος είναι ο χαρακτήρας του ολοήμερου σχολείου, γιατί φτιάχτηκε, ποιο περιεχόμενο του δόθηκε ως τώρα και ποιους θέλει να εξυπηρετήσει.
2. Την υλοποίησή του μέχρι σήμερα, και
3. Ποιες πιθανές αλλαγές στην οργάνωση και λειτουργία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορούν να επέλθουν με την πιλοτική εφαρμογή του.

Τις πιθανές αλλαγές- ευρήματα μπορούμε να τα εξετάσουμε ως προς τα παρακάτω επίπεδα:

- Της φοίτησης των μαθητών και των σχέσεών τους με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης,
- Των σχέσεων των εκπαιδευτικών ως εργαζόμενων και ως παιδαγωγών με την εκπαιδευτική πολιτική και με την γνώση, και
- Των σχέσεων του σχολείου με την κοινωνία, δηλ., της συμβολής του ως ιδεολογικού μηχανισμού του κράτους στην αναπαραγωγή των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων.

Τα ζητήματα τα οποία αφορούν το Ολοήμερο δεν μπορούν να περιγραφούν και να εξηγηθούν ορθά εντός των ορίων του οικείου θεσμού, παραβλέποντας ότι τα κοινωνικά φαινόμενα δεν εκδηλώνονται σε κοινωνικό, ιδεολογικό και πολιτικό κενό. Η εξέταση λοιπόν θα πρέπει να συμπεριλάβει όλο το πλέγμα των εξαρτήσεων ενός θεσμού, οι οποίες τον νοηματοδοτούν και τον προσδιορίζουν.

- Η μέχρι τώρα πορεία μας έδειξε ότι πρόκειται περισσότερο για προνοιακός παρά παιδαγωγικός θεσμός, παρ' όλες τις διακηρύξεις.
- Οι αρχικές διακηρύξεις και ο αρχικός σχεδιασμός καταδεικνύουν τη σοσιαλδημοκρατική λογική που χαρακτηρίζει το σχεδιασμό του ολοήμερου, αλλά υλοποιούνται στη χώρα μας σε μια περίοδο που κυριαρχεί το νεοφιλελεύθερο μοντέλο.
- Ως προς τα εργασιακά ζητήματα προκρίθηκαν οι ελαστικές μορφές εργασίας και οι ευέλικτες, συστατικό στοιχείο του νεοφιλελεύθερου σχεδίου.
- Το Ολοήμερο έτσι μεταλλάχθηκε σε σχολείο «Διευρυμένου ωραρίου» (όσοι μαθητές επιθυμούν, χωρίς αναδιάρθρωση των Αναλ. Προγραμμάτων χωρίς συνοχή, με επικαλύψεις ύλης, ή με διδασκαλία επιπρόσθετων γνωστικών αντικειμένων, εις βάρος της ενισχυτικής ή αντισταθμιστικής αγωγής)
- Τα βασικά χαρακτηριστικά του το ολοήμερο τα πήρε από την αυξημένη ισχύ των μεσοαστικών και μικροαστικών στρωμάτων, τα οποία τον χαρακτηρίζουν μεν κακής ποιότητας κοινωνικό θεσμό, ο οποίος ωστόσο τους απαλλάσσει από το κόστος της φύλαξης, με ιδίους πόρους, των παιδιών τους.
- Σε ανάλογη κατεύθυνση κινούνται και οι συνδικαλιστικές ηγεσίες της ΔΟΕ από το 1995 (ως αίτημα) έως σήμερα, δηλώνοντας πως πρόκειται για «κοινωνική κατάκτηση», αποσιωπώντας τις πολιτικές-ιδεολογικές και άλλες συνιστώσες.

Η εφαρμογή στην πράξη του Ολοήμερου σχολείου, θεωρούμε πως μας πείθει εύκολα πως πρόκειται για ένα θεσμό απαξιωμένο, χωρίς υποδομές, δομημένο πάνω σε ένα μωσαϊκό εργασιακών σχέσεων που είναι δύσκολο έως αδύνατο να συνδιαμορφώσει μια κοινή στάση διεκδικήσεων, αποσπασματικό, προσανατολισμένο στο να απασχολεί και όχι να μορφώνει.

Το σύνθημα της «τσάντας στη τάξη», που ακούστηκε πρόσφατα, έχει την άρρητη παραδοχή ότι η γνώση παράγεται στο σχολείο. Οι μαθητές όμως πριν ακόμα μπουν στο σχολείο είναι ήδη διαφοροποιημένοι κοινωνικά.

Οι δάσκαλοι με τη σειρά τους θεωρούνται από την πολιτική ηγεσία αποκλειστικά υπεύθυνοι της επίδοσης των μαθητών. Από κοινωνικό χαρακτηριστικό η επίδοση μετατρέπεται έτσι σε παιδαγωγικό χαρακτηριστικό. Οι δάσκαλοι με τη σειρά τους την αποδίδουν στα προσωπικά χαρακτηριστικά και την αιτιολογούν με βάση τη θεωρία των φυσικών χαρισμάτων.

Με δεδομένο ότι το «νέο σχολείο» θα στηριχτεί στα βασικά σημεία των διακηρύξεων της υπουργού περί γενίκευσης του Ολοήμερου που γνωρίζουμε

έως τώρα, και παίρνοντας υπόψη πως πουθενά δεν αναφέρεται, σε επίπεδο προθέσεων, η ενίσχυση των σχολείων, ούτε η αντιμετώπιση των πολυποίκιλων εργασιακών σχέσεων αλλά αντίθετα η συνέχισή τους, τότε μπορούμε βάσιμα να υποθέσουμε ότι το συμβατικό νηπιαγωγείο και δημοτικό θα «ολοημεροποιηθεί» κατά τα ισχύοντα πρότυπα, με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Πρόκειται για ουσιαστική τροποποίηση της οργάνωσης και της λειτουργίας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αφού, αν υλοποιηθεί μια τέτοια ρύθμιση:

α) Θα μεταβληθεί ουσιαστικά η σχέση των μαθητών με τη γνώση,

β) Θα μεταβληθούν προς το χειρότερο οι εργασιακές σχέσεις των εκπαιδευτικών και οι ελαστικές μορφές εργασίας θα τείνουν να αποτελέσουν κυρίαρχη μορφή,

γ) Θα δυσκολέψει ακόμα περισσότερο η δυνατότητα συλλογικών μορφών αντίδρασης και πάλης των εκπαιδευτικών - το συνδικαλιστικό κίνημα των εκπαιδευτικών αποτελεί σε κάθε κρατική ρύθμιση (φανερά ή κρυφά) επίδικο αντικείμενο,

δ) Σε συνδυασμό με τις ήδη γνωστές τουλάχιστον προτάσεις για την τοπική αυτοδιοίκηση και την λεγόμενη «αποκέντρωση» τα σχολεία θα βρεθούν στη δίνη της αγοράς και συνολικά υπόλογα στις σχέσεις κόστους – οφέλους.

Συμπερασματικά: Η δομή και η οργάνωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με την προσδιορισμένη κοινωνικά υλοποίησή της αποτελεί μορφή κρατικού ελέγχου τόσο του περιεχομένου όσο και των τρόπων παροχής της βασικής εκπαίδευσης. Η εξάρτηση της υλοποίησής της από την εκπαιδευτική πολιτική τείνει να αναπαράγει και να νομιμοποιεί τις υπάρχουσες ανισότητες.